

بسمه تعالی

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی اصفهان

مدیریت مطالعات و توسعه آموزش پزشکی

عنوان درس: روش های تحقیق کیفی عنوان درس: فنون گردآوری و تحلیل داده ها در تحقیقات کیفی

شماره درس: ۹۸۰۶۰۸

شماره درس: ۹۸۰۶۲۶

تعداد واحد: ۲ واحد

تعداد واحد: ۲ واحد

زمان کلاس: دوشنبه ۱۰-۱۲

زمان کلاس: چهارشنبه ۱۰-۱۲

نوع واحد: نظری

نیمسال اول: ۱۴۰۱-۱۴۰۲

رده دانشجویی: دکتری

تعداد دانشجو: ۳ نفر

محل کلاس: کلاس دانشجویان دکتری، مدیریت مطالعات و توسعه آموزش پزشکی

مسئول درس: دکتر یمانی

اساتید: دکتر اباذری-دکتر کهن- دکتر ایرج پور- دکتر بهرامی-دکتر یزدان نیک- دکتر نجیمی- دکتر کیوان آرا-دکتر جوکار

ساعات حضور مسئول درس در دفتر کار: ۴شنبه ۱۰-۱۲

شماره تلفن: ۷۹۲۳۰۵۰

nikooyamani@gmail.com

مقدمه درس

به اعتقاد پژوهشگران کیفی، تغییرات سریع اجتماعی و گوناگونی واقعیت های زندگی سبب شده است که روش شناسیهای قیاسی یعنی استنتاج پرسش ها و فرضیه های پژوهشی از مدل های نظری و آزمون آنها در برابر شواهد تجربی در برخی موارد در پاسخ به سوالات بشر ناتوان باشد. به همین دلیل در پژوهش از راهبردهای استقرایی و روش های کیفی استفاده می شود و به جای شروع از تئوری و آزمون آنها "حساس سازی مفاهیم" به کار گرفته می شود. بنابراین، بررسی های کیفی در سالهای اخیر به گونه فزاینده ای در علوم اجتماعی و پژوهش های رفتاری برای بسیاری افراد که مایل به پژوهش درباره موضوعات واقعی زندگی و مسائل آن هستند، مجموعه ای از روش ها را عرضه می کند. یکی از ویژگیهای اصلی پژوهش کیفی، انعطاف پذیر بودن آن است که در واقع سودمندی رویکرد کیفی نیز تا حد زیادی وابسته به همین ویژگی است. اما این انعطاف پذیری در واقع شم شیری دو لب است که در صورت برداشت نادرست و تعبیر آن به روش مند نبودن این نوع پژوهش، می تواند مطالعات کیفی را با مشکل مواجه سازد. نکته این جاست که پژوهش کمی و کیفی به رغم تفاوت هایی که در مبانی فلسفی و روش شناختی دارند، در یک ویژگی مشترک هستند و آن اینکه پژوهش کیفی نیز به اندازه پژوهش کمی تابع اصول و قواعد است. چیزی که در این میان

اهمیت دارد توجه به این موضوع است که هیچکدام از این روش ها بر دیگری برتری ندارد و در واقع استفاده این دو رویکرد در جای مناسب و تأکید بر اجرای درست و روش مند این رویکردها در پژوهش است. در درس حاضر نیز با تأکید بر مطالب پیشگفت، انواعی از روش های مطالعات کیفی ارائه خواهد گردید. پس از ارائه مقدمه ای کوتاه، فلسفه پژوهش کیفی ارائه گردیده و ضمن نگاهی سریع به انواع روش های تحقیق کیفی، روش های اصلی مورد استفاده در این نوع مطالعه ارائه خواهد گردید. در این واحد درسی دانشجو با انجام تکالیف و فعالیتهای کلاسی، با انواع روش های تحقیق کیفی آشنا شده و دانش و مهارت لازم جهت اجرای فرایند تحقیق کیفی را کسب می نماید. این درس در دو بخش اصلی ارائه خواهد گردید:

الف) روش مطالعه کیفی: شامل فلسفه پژوهش کیفی، انواع روش های کیفی
ب) روش های گردآوری و تحلیل داده ها: شامل انواع روش های گردآوری داده ها، نمونه گیری، تعیین صحت داده ها، اخلاق در پژوهش کیفی، نحوه تحلیل و تفسیر داده ها و آشنایی با نرم افزارهای موجود در تحلیل داده های کیفی

اهداف درس:

در پایان درس از دانشجو انتظار می رود:

- ۱) به کاربرد روش تحقیق کیفی در مطالعات آموزش پزشکی علاقمند شود.
- ۲) نگرش مناسب در مورد اهمیت و کاربرد روش های کیفی در پژوهش را کسب نماید.
- ۳) مبانی فلسفی و اصول اساسی در مطالعات کیفی را شرح دهد.
- ۴) به اهمیت نقش محقق در تحقیق کیفی و تفاوت آن با تحقیق کمی پی ببرد.
- ۵) تفاوت های اساسی بین دو دیدگاه فلسفی در تحقیقات کمی و کیفی را تحلیل نماید.
- ۶) اصول اساسی اجرای روشهای مختلف تحقیقات کیفی از جمله: فنونولوژی، گراندتئوری، تحقیق تاریخی، اتنوگرافی، اقدام پژوهی، تحلیل گفتمان و مطالعه موردی را توصیف نماید.
- ۷) انواع روش های گردآوری اطلاعات و نکات مربوط به هر روش در مطالعات کیفی را توصیف کند.
- ۸) بتواند یک مصاحبه نیمه ساختارمند یا عمیق به تنهایی انجام دهد.
- ۹) بتواند با ارائه یادداشت های عرصه توان خود در انجام مشاهده به عنوان یک روش کیفی را نشان دهد.
- ۱۰) بتواند یک مصاحبه پیاده شده را کدگذاری و دسته بندی نماید.
- ۱۱) استراتژیهای مختلف آنالیز و تفسیر داده های کیفی را بکار بندد.
- ۱۲) روشهای مختلف استحکام و صحت داده های کیفی را توضیح دهد.
- ۱۳) روشهای تلفیق مطالعات کمی و کیفی را توصیف نماید.
- ۱۴) تفاوت اقدام پژوهی با انواع پژوهش های رایج را شرح دهد.
- ۱۵) بتواند مراحل اقدام پژوهی را در قالب یک پروپوزال تبیین نماید.
- ۱۶) بتواند مقالات کیفی چاپ شده در مجلات علمی پژوهشی را نقد نماید.
- ۱۷) بتواند موضوعات مناسب برای یک مطالعه کیفی پیشنهاد کند.
- ۱۸) تشخیص دهد که برای یک موضوع پیشنهادی، کدامیک از دو رویکرد کمی و کیفی مناسب تر هستند.
- ۱۹) بتواند یک پروپوزال برای یک مطالعه کیفی تدوین نماید.

۲۰) بتواند یک مطالعه کیفی را هدایت و اجرا نماید و ضمن انجام تحلیل کیفی گزارش آن را ارائه نماید.

روش تدریس:

از آنجا که این درس به صورت تیمی و توسط اساتید گروه‌های مختلف اجرا می‌گردد، انتخاب روش تدریس بسته به استاد هر جلسه خواهد بود و عمدتاً از روش‌های سخنرانی، بحث گروهی و پرسش و پاسخ استفاده خواهد گردید و بنابر موضوع هر جلسه از تکنیک‌های مختلف تدریس بهره‌گیری خواهد

در برخی جلسات آموزش مبتنی بر تیم **Team based teaching** استفاده می‌شود. سایر تکنیک‌های آموزشی مثل مناظره بر سر مسائل چالش برانگیز، نقد روشها، و گزارش کار قبل از برخی جلسات استفاده خواهد شد.

تکالیف:

از آنجا که ۴ واحد درسی در قالب دو جلسه در هفته برگزار خواهد گردید، از دانشجویان دکتری که این درس را می‌گذرانند موارد زیر انتظار می‌رود:

- مشارکت فعال در کلاس
- ارائه پورت فولیو شامل: یادداشتهای جالب توجه که در ضمن بررسی ابعاد مختلف روشهای تحقیق کمی و کیفی از منابع مختلف مثل کتب و یا مجلات برداشته شده، نمونه‌ای از مصاحبه‌های انجام شده، یادداشتهای در عرصه، نمونه‌ای از مصاحبه‌های کدگذاری شده و تم‌های استخراج شده و نقد نوشته شده بر مقالات کیفی و بحث شده در کلاس و نقد پایان‌نامه‌ها. قابل ذکر است که پورت فولیو در جلسه‌ای جداگانه در انتهای کلاس مورد بحث قرار می‌گیرد.
- تدوین یک پروپوزال کیفی (اختیاری)
- انجام یک مشاهده کیفی و تحلیل
- انجام یک مصاحبه و ارائه متن مصاحبه
- تحلیل و کدگذاری و دسته‌بندی حداقل دو مصاحبه
- انجام یک پژوهش کیفی (به صورت تیمی)، و ارائه گزارش پژوهش (تحت نظارت یکی از اساتید درس)
- نقد حداقل دو پایان‌نامه یا مقاله که با روش کیفی انجام شده باشد

نحوه ارزشیابی:

درصد		
۱۰	شرکت فعال در کلاس (هر کدام از اساتید یک یا دو نمره از بیست خواهند داد)	۱
۵۰	ارائه پورت فولیو	۲
۵	a. ارائه مصاحبه تحلیل شده و کدگذاری شده در پورت فولیو	۳
۵	b. ارائه نقد پایان‌نامه (حداقل یک پایان‌نامه) یا مقاله در پورت فولیو	۴
۴۰	c. ارائه گزارش پژوهش کیفی (در قالب مقاله یا گزارش نهایی)	۵

۴۰	آزمون نهایی	۶
----	-------------	---

تعهدات دانشجویان در قبال درس:

از آنجا که مطالب کلاس توسط تیمی از اساتید برگزار می گردد، هماهنگی در ارائه مطالب و توالی کلاس ها از اهمیت زیادی برخوردار است. لذا ضروری است که دانشجویان:

- در تمامی کلاس ها حضور داشته باشند.
- در بحث های کلاسی مشارکت فعال داشته باشند.
- در مورد موضوع هر جلسه بر اساس منابع مشخص شده مطالعه کافی داشته باشند و حتما با مطالعه قبلی در کلاس حاضر شوند.
- تکالیف مشخص شده را در طول ترم انجام داده و پیش از پایان ترم ارائه نمایند (به جز پروپوزال)
- در مورد تهیه پورت فولیو جدی باشند و قبل از پایان ترم آن را ارائه نمایند.

جدول زمان بندی ارائه درس روش های تحقیق کیفی ویژه دانشجویان دکتری آموزش پزشکی - نیم سال اول سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰				
تعداد واحد: ۲ واحد عملی		شماره درس: ۹۸۰۶۰۸		مسئول درس: دکتر نیکو یمانی
زمان ارائه: دوشنبه ۱۰-۱۲		تعداد دانشجویان: ۳ نفر		مکان: مجازی - EDC کلاس ۲۰۲
ردیف	موضوع درس	تاریخ ارائه	نام استاد مسئول ارائه	نحوه ارائه
۱	مقدمه و معرفی درس، بیان اهداف و انتظارات	۱۴۰۱/۱۱/۱۷	دکتر یمانی	
۲	کلیات و انواع روش های تحقیق کیفی	۱۴۰۱/۱۱/۲۴	دکتر یمانی	
۱۳	فلسفه تحقیق کیفی	۱۴۰۱/۱۲/۱	دکتر یزدان نیک	
۴	پدیدار شناسی (فلسفه - تاریخچه)	۱۴۰۱/۱۲/۸	دکتر یزدان نیک	
۵	پدیدار شناسی	۱۴۰۱/۱۲/۱۵	دکتر یزدان نیک	
۶	پدیدار شناسی با تأکید بر روش تحلیل داده ها	۱۴۰۱/۱۲/۲۲	دکتر یزدان نیک	
۷	گراندد تئوری	۱۴۰۲/۱/۱۴	دکتر اباذری	
۸	گراندد تئوری	۱۴۰۱/۱/۲۱	دکتر اباذری	
۹	تحلیل و نقد مقالات گراندد تئوری	۱۴۰۲/۱/۲۸	دکتر اباذری	
۱۰	اتنو گرافی	۱۴۰۲/۲/۴	دکتر کیوان آرا	
۱۱	اتنو گرافی - نقد و بررسی مطالعات اتنوگرافی	۱۴۰۲/۲/۱۱	دکتر کیوان آرا	
۱۲	تحلیل چارچوبی در تحقیقات کاربردی سیاستگذاری	۱۴۰۲/۲/۱۸	دکتر ایرج پور	
۱۳	مطالعات موردی	۱۴۰۲/۲/۲۵	دکتر ایرج پور	
۱۴	مطالعات موردی	۱۴۰۲/۳/۱	دکتر ایرج پور	
۱۵	اقدام پژوهی	۱۴۰۲/۳/۸	دکتر یمانی	
۱۶	اقدام پژوهی	۱۴۰۲/۳/۲۲	دکتر یمانی	
۱۷	جمع بندی و نقد جلسات	۱۴۰۲/۳/۲۹	دکتر یمانی	

جدول زمان بندی ارائه درس فنون گردآوری و تحلیل داده ها در تحقیقات کیفی ویژه دانشجویان دکتری آموزش پزشکی - نیم سال اول

سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰

زمان ارائه: چهارشنبه ۱۰-۱۲

شماره درس: ۹۸۰۶۲۶

تعداد واحد: ۲ واحد عملی

مکان: مجازی- EDC کلاس ۲۰۲

تعداد دانشجویان: ۳ نفر

مسئول درس: دکتر نیکو یمانی

استاد همکار	نام استاد مسئول ارائه	تاریخ ارائه	موضوع درس	
	دکتر کهن	۱۴۰۱/۱۱/۱۹	روش های نمونه گیری در تحقیقات کیفی	۱
	دکتر جوکار	۱۴۰۱/۱۱/۲۶	روش های جمع آوری اطلاعات: مصاحبه	۲
	دکتر جوکار	۱۴۰۱/۱۲/۳	روش های جمع آوری اطلاعات: مصاحبه	۳
	دکتر یمانی	۱۴۰۱/۱۲/۱۰	روش های جمع آوری اطلاعات: مشاهده	۴
	دکتر یمانی	۱۴۰۱/۱۲/۲۴	تعیین صحت داده ها در پژوهش های کیفی	۵
	دکتر کهن	۱۴۰۲/۱/۱۶	اخلاق در پژوهش های کیفی	۶
	دکتر کهن	۱۴۰۲/۱/۳۰	مطالعات تاریخی	۷
	دکتر بهرامی	۱۴۰۲/۲/۶	تحقیقات کیفی از نوع توصیفی-اکتشافی	۸
	دکتر بهرامی	۱۴۰۲/۲/۱۳	مطالعات ترکیبی mixed methods	۹
	دکتر یزدان نیک	۱۴۰۲/۲/۲۰	تحلیل گفتمان	۱۰
	دکتر یزدان نیک	۱۴۰۲/۲/۲۷	تحلیل گفتمان	۱۱
	دکتر یمانی	۱۴۰۲/۳/۳	تحلیل محتوا در مطالعات کیفی	۱۲
	دکتر یمانی	۱۴۰۲/۳/۱۰	کار عملی تحلیل محتوا	۱۳
	دکتر نجیمی	۱۴۰۲/۳/۱۷	نرم افزار تحلیل داده های کیفی	۱۴
	دکتر نجیمی	۱۴۰۲/۳/۲۴	نرم افزار تحلیل داده های کیفی	۱۵
	دکتر نجیمی	۱۴۰۲/۳/۳۱	نرم افزار تحلیل داده های کیفی	۱۶
	دکتر یمانی	۱۴۰۲/۴/۷	جمع بندی و ارائه پورت فولیو	۱۷

منابع:

در این قسمت منابع درس معرفی می گردند. این منابع اکثرا برای مطالعه بیشتر دانشجویان توصیه شده اند، و احتمال دارد استاد هر مبحث نیز منابع دیگری خاص آن مبحث معرفی نماید.

مقالات در حوزه مطالعات کیفی به ویژه مطالعات کیفی در آموزش پزشکی

- Patton, M.Q (2002) *Qualitative Research and Evaluation Methods*, 3rd ed. London, Sage
- Denzin, N. K. Lincoln, Y.S (2005). *Qualitative research*. 3rd ed. London: sage co.
- Denzin, N.K. Lincoln, Y.S (2008). *Strategies of qualitative inquiry*. London: sage co.
- Burns, N. Grove, S.K (2009). *The practice of nursing research. Appraisal, synthesis and Generation of evidence*. St. Louis: Saunders co.
- Charmaz, K (2006). *Constructing Grounded theory: A practical Guide through qualitative analysis*. London: Sage co.
- Creswell JW (2003) *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*. London: Sage Co
- Flick, V (2006). *An introduction to qualitative research*. Third ed. London: sage co.
- Munhall, P.L(2010). *Nursing research: A qualitative perspective*. Fourth ed. London: Jones and Bartlett co.
- Silverman D (2000) *Doing Qualitative Research. A Practical Handbook* Philadelphia: Sage Co.
- Silverman D.(2001). *Interpreting Qualitative Data. Methods For Analysing Talk, Text and Interaction*. London: Sage Co.
- Strauss A., Corbin J. (2007). *Basics of Qualitative Research: Technique and Procedure for Developing Grounded Theory*. London: Sage Co
- Streubert, H. Carpenter, D. R (2011). *Qualitative research in nursing* Philadelphia: Lippincott co.
- Tashakori A., Teddlie CH. (2003). *Handbook of mixed methods in social behavioral research*. London: Sage Co
- Teddlie, Ch. Tashakkori, A(2009). *Foundations of mixed methods Research*. London: Sage co.

اووه فلیک (۱۳۸۸)، درآمدی بر تحقیق کیفی، ترجمه هادی جلیلی، نشر نی.

هومن، حیدرعلی (۱۳۸۵)، راهنمای عملی پژوهش کیفی، انتشارات سمت.

پروژه ها: